

ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ ПОНЯТЬ З ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАВОЗАХИСНИКІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Віталіна Пугач¹, orcid.org/0000-0002-1653-7473, e-mail: pugach.vitalina@gmail.com

1. Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету, Вінниця

У статті здійснено дефінітивний аналіз ключових понять з професійної підготовки майбутніх правознавців у ЗВО. Проблема підготовки майбутніх фахівців до різних аспектів професійної діяльності, зокрема і правового захисту привертає сьогодні увагу вітчизняної наукової спільноти. Результатом цього є поява наукових напрацювань, що презентують результати пошуків ефективних шляхів формування правової компетентності майбутніх фахівців неюридичних спеціальностей, розвитку правової культури молоді та вдосконалення правової обізнаності дорослих.

Метою статті є аналіз термінологічного апарату стосовно формування професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі права.

В процесі всебічного та ґрунтовного аналізу проблеми професійної підготовки майбутніх правознавців у закладах вищої освіти було виокремлено такі провідні терміни проблеми дослідження: «компетентність», «професійна компетентність», «правова компетентність», «правознавець», «правознавча діяльність», «професійна компетентність правознавця», «професійна підготовка майбутніх правознавців» та «модель професійної підготовки майбутніх правознавців у закладах вищої освіти засобами дистанційного навчання».

Відтак, побудова моделі професійної підготовки майбутніх правознавців у закладах вищої освіти дозволить визначити умови розвитку їхньої професійної компетентності та підвищити ефективність освітнього процесу. Тому в межах нашого дослідження модель професійної підготовки майбутніх правознавців у закладах вищої освіти – це спосіб формалізації досліджуваного педагогічного явища, за допомогою якого відстежуються основні його риси та властивості.

Враховуючи багатоаспектність і складність теми дослідження, потрібно продовжити подальші теоретичні розробки та практичну апробацію розробленої моделі професійної підготовки майбутніх правознавців у закладах вищої освіти засобами дистанційного навчання.

Ключові слова: правознавець, заклад вищої освіти, професійна компетентність, правова компетентність, професійна компетентність правознавця, модель професійної підготовки майбутніх правознавців.

Постановка проблеми. На Лісабонській конференції «Про визнання кваліфікацій, що належать до вищої освіти в європейському регіоні» в 1997 році була запропоновано застосування компетентнісного підходу як концепції для міжнародного визнання результатів освіти. Відповідно, фахівцям вже не достатньо мати певний набір професійних знань, умінь і навичок, а потрібно постійно розвиватися та вдосконалювати свої загальнолюдські та професійні якості. Ідея компетентнісного підходу в освіті набула подальшого розвитку в рамках Болонського процесу. Тому в Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, законах України «Про вищу освіту», «Про освіту» та інших нормативно-правових актах пріоритетним завданням вищої освіти в нашій країні визначено створення умов для ефективного професійного формування особистості та її здатності до саморозвитку впродовж усієї фахової діяльності. Зокрема, в Концепції розвитку економічної освіти в Україні конкретизовано вимоги щодо підвищення якості підготовки фахівців, які забезпечують функціонування економіки, виховання в них творчого ставлення до фахової діяльності, прагнення до її варіювання, збагачення професійно-інформаційного середовища, виявлення творчої продуктивності, інтелектуальної ініціативи, гнучкості знань у сучасних соціально-економічних умовах, що і актуалізує проблему оптимізації формування компетентності особистості. Все це має забезпечувати здатність майбутнього фахівця до ефективної професійної діяльності, коли зовнішні та внутрішні умови здійснення якої та завдання, що виконуються, постійно змінюються, а також його мобільність і конкурентоспроможність.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Відповідно, у вищій освіті нашої держави запроваджена компетентнісна парадигма, потреба в застосуванні якої викликана соціальними та економічними змінами в сучасному постмодерному суспільстві. Стратегія впровадження

компетентнісного підходу корелює із наявними нормативно-правовими, економічним, соціально-психологічними тенденціями сучасного світу та відповідає перспективам європейської інтеграції України. Тому професійна підготовка майбутніх фахівців трактується як один з визначальних факторів розвитку економіки країни. Однак, трактування основоположних термінів компетентнісного підходу у вищій освіті, таких як «компетентність», «професійна компетентність» тощо в наукових публікаціях залишається неоднозначною.

Основу компетентнісного підходу в Україні закладено в наукових публікаціях О. Акімової, О. Бібік, С. Бондара, І. Гнатишина, С. Горобця, С. Дембіцької, І. Зязюна, С. Іванової, Л. Карпової, О. Кобилянського, Г. Кременя, О. Кузьменко, Н. Лосевої, Л. Лук'янової, О. Любінської, М. Мруги, Н. Ничкало, О. Овчарук, І. Пянковської, В. Петрук, В. Стрельникова, С. Чирчика та інших.

Проблема підготовки майбутніх фахівців до різних аспектів професійної діяльності, зокрема і правового захисту привертає сьогодні увагу вітчизняної наукової спільноти. Результатом цього є поява наукових напрацювань, що презентують результати пошуків ефективних шляхів формування правової компетентності майбутніх фахівців неюридичних спеціальностей, розвитку правової культури молоді та вдосконалення правової обізнаності дорослих.

Про активізацію та доцільність розвитку правової освіти в Україні свідчать дослідження українських науковців Б. Андрусишина, А. Будас, О. Верлан-Кульшенко, Д. Грубіча, А. Губи, Я. Кічука, Д. Коваленка, А. Крижанівського, В. Пугач, С. Пугача, Л. Рябовол, М. Фіцули, Ю. Шемшученка та інших. Дослідники наголошують на важливості формування позитивної мотивації в майбутніх фахівців стосовно оволодіння правовими знаннями, усвідомлення їхнього значення в професійній діяльності. Тому розвиток правової компетентності, на їхню думку, зокрема С. Пугача (2018), має відбуватися ще з загальноосвітньої школи та продовжуватись як на етапі отримання професії, так і впродовж всієї професійної діяльності.

Метою статті є аналіз термінологічного апарату стосовно формування професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі права.

Виклад основного матеріалу. В процесі всебічного та ґрунтовного аналізу проблеми професійної підготовки майбутніх правозахисників у закладах вищої освіти було виокремлено такі провідні терміни проблеми дослідження: «компетентність», «професійна компетентність», «правова компетентність», «правозахисник», «правозахисна діяльність», «професійна компетентність правозахисника», «професійна підготовка майбутніх правозахисників» та «модель професійної підготовки майбутніх правозахисників у закладах вищої освіти засобами дистанційного навчання». Проаналізуємо кожне з цих понять.

Компетентність

Дослідник Т. Гоффман вважає, що це – специфічна властивість особистості, яка сприяє ефективному провадженню певної діяльності (Hoffman, 1999). Експерти програми «DeSeCo» дійшли висновку, що компетентність – «здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання» (DeSeCo Annual Report, 2001). Українська дослідниця О. Пометун визначає компетентність як «спеціально структуровані (організовані) сукупність знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання. Вони дозволяють людині визначати, тобто ідентифікувати і вирішувати, незалежно від контексту (від ситуації), проблеми, характерні для певної сфери діяльності» (Пометун, 2004).

Поділяємо загальну думку багатьох дослідників стосовно компетентності майбутніх менеджерів як комплексу їхніх професійно значущих якостей: набуті професійні знання й уміння керувати підприємством, знання галузевих технологій виробництва підприємства, організації, закладу; соціальні комунікативні, організаційні навички, та навички ділового спілкування; самосвідомість стосовно системи цінностей і ставлення до себе: здібності, психологічні якості, усвідомлення своєї соціальної значущості тощо; індивідуальні інтелектуальні здібності та риси характеру; навички працювати в колективі, команді, групі тощо для досягнення оптимального результату за рахунок синергетичного ефекту; креативні якості творчого фахівця з запровадження інновацій, що добре поінформований, уміє раціонально використовувати будь-які ресурси та забезпечувати ефективну роботу підприємства, організації, закладу.

Професійна компетентність

Дослідник О. Карпенко (2008, с. 238-239) визначає професійну компетентність як «інтегративне особистісно-діяльнісне новоутворення, яке становить збалансоване об'єднання знань, умінь і навичок та сформованої професійної позиції, що дає змогу самостійно та якісно виконувати завдання професійної діяльності, і яке перебуває у відношеннях діалектичної залежності з професійною спрямованістю особистості», а авторка О. Савченко (2010) професійною компетентністю вважає

«готовність до виконання фахово-спрямованої діяльності та спроможність суб'єкта діяльності до виконання повсякденних фахових обов'язків» (Савченко,).

На думку Президента НАПН України В. Кременя, це – «інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця» (Кремень, 2008, с. 722). Професійна компетентність в дослідженні Cordis визначається як «результат особливого типу організації предметно-специфічних знань та інтенсивної практики і навчання у відповідній предметній спеціалізації» (Cordis, 2016, с. 256–257).

Хоча трактування змісту понять «компетентність» та «професійна компетентність» досить широке, однак, можна стверджувати таке:

- незважаючи на суттєві відмінності в підходах щодо трактування ключових понять компетентнісного підходу, спільним є формування здатності застосовувати в реальних ситуаціях набуті знання, навички, тощо;

- компетентність охоплює такі важливі властивості майбутнього фахівця, як здібність, здатність, спроможність, які виявляються, під впливом певних чинників внутрішнього та зовнішнього середовища та визначають умови життєдіяльності людини в усіх її проявах;

- існує відмінність між компетентністю (набута здатність особи до ефективної діяльності) та компетенцією (надане особі повноваження) та вживання цих термінів як тотожних є помилковим;

- професійна компетентність характеризується ступенем підготовленості фахівця до провадження професійної діяльності. У загальному значенні її тлумачать як певну сукупність знань і умінь, потрібних для ефективної професійної діяльності, а також формування відповідних характеристик фахівця, що забезпечують ефективне виконання поставлених перед ним завдань.

Цікавим є існування певної відмінності в трактуванні поняття «професійна компетентність» у вітчизняному науковому полі та за кордоном. Зокрема, вітчизняні науковці розуміють професійну компетентність як певну характеристику фахівця, яка містить змістовий (знання), та процесуальний (уміння) компоненти. При цьому фахівцю в майбутній професійній діяльності мають бути притаманні такі властивості як мобільність знань, гнучкість способів, методів, прийомів, підходів до виконання професійних завдань і критичність мислення. При цьому формування професійної компетентності позиціонується як важливий компонент змісту професійної підготовки.

В європейському освітньому просторі професійна компетентність трактується як спроможність фахівця продемонструвати відповідний до стандартів професійної підготовки рівень, який визначається сформованістю когнітивного, операційного та функціонального блоків професійної діяльності.

Але зміст поняття «професійна компетентність» не буде повним без включення до нього правової компетентності, адже, потреба в формуванні правової компетентності майбутніх фахівців визначається тим, що будь-яке підприємство, організація, заклад мають працювати в правовому полі, а обізнаність усіх працівників з галузевими правовими нормами є запорукою ефективної роботи. При цьому, правова культура чи правова компетентність фахівця позиціонується як складова його загальної компетентності, яка визначає правову орієнтацію особистості в контексті професійної діяльності. Змістовно це виражається як здатність особистості розв'язувати правові проблеми шляхом використання набутих знань, сформованого досвіду такої діяльності тощо (Кічук, 2010; Ковчина, 2008).

Правова компетентність

Проблема формування правової компетентності в майбутніх фахівців залишається серйозною проблемою вищої освіти, тому що в її практиці найбільш поширеним залишається традиційний підхід до викладання дисциплін правового циклу. В більшості випадків студенти зосереджуються на вивченні основних термінів і положень законів. За таких умов сформувати правову компетентність майбутніх фахівців неможливо. Для розвитку в них правової компетентності потрібно використовувати міжпредметні зв'язки з дисциплінами професійного спрямування, організувати заняття та консультації з практичного застосування норм права тощо.

Аналіз поняття «правова компетентність» в науковій літературі свідчить, що потрібно розмежувати правові компетенції юристів і правові компетенції осіб, які, виконуючи свої професійні обов'язки, мають бути досвідчені в правових явищах, розуміти сутність правових приписів, форм утілення в життя та здійснення права. Діяльність цих осіб регламентована нормативними актами щодо здійснення господарської діяльності в певній галузі, тому є логічним твердження про потребу формування в них правової компетентності, в якій відображається сукупність уявлень про правові явища, ставлення до них, та шляхів застосування в професійній діяльності (професіоналів

неюрисичного профілю). Наприклад, професія обліковця та аудитора набула широкого поширення в усіх галузях виробничої та невиробничої сфер. Її метою є обслуговування фінансово-економічної діяльності підприємств, організацій, закладів різних правових форм власності: приватних, держбюджетних і позабюджетних. Відповідно, в процесі професійної обліковці та аудитори мають чітко усвідомлювати, які наслідки, в першу чергу, юридичні, будуть мати складені ними документи та прийняті рішення.

Аналіз наукових досліджень показує, що проблемі формування правової компетентності майбутніх фахівців не юридичних спеціальностей практично не приділяється увага: відсутні загальні критерії щодо рівнів сформованості правової компетентності під час підготовки цих фахівців, тому спостерігається невизначеність у трактуванні змісту цього поняття та викладанні дисциплін правознавчого циклу. Цікавою в цьому плані є думка Я. Кічука (2010), який вважає правову компетентність не тільки інтегративною, а й інваріантною характеристикою особистості студента, тобто обов'язковою в сенсі постійності, обов'язковості, вагомості, що визначається такими параметрами результативності: знати, вміння, досягати та відповідати.

Дослідниця О. Верлан-Кульшенко (2013) під правовою компетентністю розуміє комплексну характеристику особистості, що проявляється в конкретній діяльності з реалізації правових приписів і з урахуванням вимог виробничої ситуації й охоплює правові знання, вміння, навички та досвід. Вона також аналізує співвідношення понять «професійна правова свідомість» і «правова компетентність», оскільки в носія професійних правових знань перша повинна бути обов'язково (с. 21).

Якщо авторка Л. Рябовол (2013) визначає правову предметну компетентність як сукупність набутих студентами під час навчання знань, умінь, характерних рис, що потрібні для виконання певних правових дій, з метою розв'язання задач, проблем, ситуацій, то А. Крижанівський (2001) вважає, що правова компетентність передбачає розвиток у людини здатності орієнтуватися в розмаїтті складних і непередбачуваних професійних ситуацій на основі правових норм, уявляти наслідки своєї діяльності та нести відповідальність за неї (с. 37).

Різні за змістом визначення правової компетентності пропонує дослідник Д. Коваленко. Під цим поняттям він розуміє глибину та характер поінформованості та здатності працівника до ефективної реалізації норм права в своїй практичній діяльності та вказує, що до основних компонентів правової компетентності відносяться соціально-правова (знання, уміння, володіння прийомами професійного спілкування та правової поведінки) та спеціальна (вміння розв'язувати професійні завдання та оцінювати результати своєї діяльності, здатність самостійно здобувати нові знання та вміння за фахом) компетентності (Коваленко, 2013, с. 199). Правова компетентність фахівців неюрисичних спеціальностей, на думку Д. Коваленко (2015), є професійно-правовою категорією та становить складне, багатоаспектне особистісне утворення, що охоплює такі взаємозумовлені та взаємопов'язані компоненти: *когнітивний* (поінформованість і правова освіченість); *особистісно-ціннісний* (визначена правова позиція як усвідомлена потреба дотримуватися правових норм і застосовувати їх у професійній діяльності; мотиви та орієнтація професійно-правової діяльності в фаховій сфері; особистісні характеристики (відповідальність, правосвідомість, акуратність тощо); *діяльнісний* (вміння та навички застосування правових знань у суспільному та професійному житті).

Під правовою компетентністю студентів економічних спеціальностей авторка А. Будас (2012) розуміє сукупність якостей, які відображають рівні їхньої професійної кваліфікації, правових знань, умінь, навичок, усвідомлене сприйняття соціально-правового досвіду та здатність до їхньої ефективної реалізації в своїй фаховій діяльності. Відповідно, правова компетентність формується на основі оволодіння студентом мотиваційною, процесуальною та змістовою складовими як інтегрований результат індивідуальної навчальної діяльності. Тому дослідниця виділяє в складі правової компетентності ціннісно-мотиваційний, когнітивний (пізнавальний) і діялісно-процесуальний компоненти (Будас, 2012, с. 13).

Відповідно, за результатами цих досліджень можна стверджувати, що правова компетентність – це уміння використовувати набуті правові знання в професійній діяльності, досягати ефективного результату нормативно-правовим способом, а правова компетентність фахівців – це система правових знань, практичних вмінь, навичок, досвіду, що дозволяють їм орієнтуватись у нормативно-правовому полі в процесі фахової діяльності, знаходити юридично доцільні рішення, мислити правовими категоріями в процесі виконання внутрішніх і зовнішніх завдань, що виникають під час господарської діяльності суб'єктів підприємницької діяльності.

Правозахисник

Ця категорія наразі є найменш визначеною в правовому полі нашої держави. Вживання цього терміну поширилося після затвердження Декларації Організації Об'єднаних Націй про право й

обов'язок окремих осіб, груп та органів суспільства заохочувати та захищати загальноприйняті Права Людини та основні свободи (A / RES / 53/144) від 9 грудня 1998 року, яка є одним із перших документів ООН, де зафіксовано значимість та легітимність роботи правозахисників (UN Declaration, 1998).

Згідно з Декларацією, правозахисником є кожен, хто працює одноосібно, як частина групи чи установи, діяльність яких направлена на сприяння та захист прав людини. До цього переліку включаються як професійні, так і непрофесійні правозахисники, волонтери, журналісти, адвокати та інші, хто здійснює правозахисну діяльність. Прийняття Декларації про правозахисників зумовило низку ініціатив, як на міжнародному, так і на регіональному рівнях, зокрема щодо підвищення захисту захисників та сприяння здійсненню Декларації. Так, у 2016 році Міжнародна служба з прав людини опублікувала «Загальний національний закон про визнання та захист правозахисників» у якому містяться вказівки державам щодо того, як виконувати Декларацію ООН про правозахисників на національному рівні (Model Law, 2016).

Більш предметно зміст терміну «правозахисник» розкритий у Керівних принципах щодо захисту правозахисників, оприлюднених в 2014 році Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів і прав людини, якими він трактується як певна особа, що індивідуально або спільно з іншими заохочує та захищає права людей, незалежно від роду їхньої професійної діяльності або іншого статусу, якщо ця діяльність здійснюється мирними засобами, за умови визнання універсального характеру всіх прав для всіх осіб: без будь-якого розрізнення за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження, віку або інших обставин (Керівні принципи, 2014).

Однак, в правовому полі нашої держави не існує чіткого трактування терміну «правозахисник». В юридичній доктрині також не існує єдиного підходу до визначення поняття «захист», «правовий захист», «захист прав» Аналіз наукових публікацій з проблеми дослідження показав, що зміст поняття «правозахисник» вживається у відношенні до тих фахівців, які займаються правозахисною діяльністю. Зміст терміну «**правозахисна діяльність**» наведений в таблиці 1.

Як бачимо, трактування цього терміну є досить неоднозначним. Проведене дослідження дає підстави констатувати, що, по-перше, не існує чіткого розмежування правозахисної діяльності держави та окремих осіб, що унеможливує чітке розмежування їх функцій. По-друге, трактування правозахисної діяльності виключно як функції держави, як це здійснили Н. Рибалка, О. Захарова, В. Карабань, В. Ковальський та інші, показово підкреслює монополію держави та її органів на правозахисну діяльність, що не є достовірним. В інших випадках маємо асоціювання правозахисної діяльності насамперед з адвокатською діяльністю та діяльністю нотаріату, роботою судів та органів досудового слідства.

Разом із тим, сьогодні, значна частина наукових пошуків є пов'язаною із конституційними правами і свободами людини, їх утвердженням і розвитком в демократичному суспільстві, зокрема поширенням так званої «чергової генерації прав людини» (право на еутаназію, збереження анонімності в соціальних мережах тощо). Відтак, маємо, що трактування змісту «правозахисна діяльність» відсутнє в чинному законодавстві, однак він вживається у повсякденній діяльності посадовими особами усіх рівнів, політиками, правозахисниками, що в свою чергу призводить до певної поняттєвої неточності та підміни понять. Для визначення змісту досліджуваного поняття, з'ясуємо, які види діяльності притаманні правозахисникам. Серед них основними є:

1) здійснення заходів із розслідування фактів порушень державними структурами прав і свобод людей;

2) проведення заходів стосовно захисту прав людей у конкретних випадках у разі їхнього звернення про потребу в правовій допомозі: написання скарг, позовних заяв тощо, надання консультацій і пропозицій з метою розв'язання спірних ситуацій; досудове та позасудове вирішення спірних, конфліктних і неоднозначних ситуацій;

3) правове виховання, яке передбачає надання інформації про права та свободи людини, підвищення правової культури та зменшення правового нігілізму;

4) участь у правотворчій роботі та обговоренні правозастосовних актів, оцінюванні діяльності інститутів громадянського суспільства: недержавних організацій, приватних добровільних організацій, народних організацій, громад, посередницьких організацій волонтерів і позабюджетних, громадських фондів, клубів місцевої громади, профспілок, об'єднань громадян за культурною, статевою та релігійною ознаками, харитативних організацій, соціальних або спортивних клубів, кооперативів, природоохоронних організацій, професійних асоціацій, академій, приватного бізнесу, правничих інституцій, організацій споживачів, засобів масової інформації, добровільних дружин, релігійних організацій, клубів за інтересами.

Аналіз змісту терміну «правозахисна діяльність»

№	Автор	Трактування
1.	М. Аракелян (2018, с. 147)	Діяльність із захисту прав і свобод людини та громадянина, утвердження законності та правопорядку в усіх сферах суспільного і політичного життя
2.	Є. Балінська (2012)	Відповідь на реакцію на здійснене в суспільстві порушення громадського порядку, а також на шкідливі наслідки та на осіб, які допустили протиправну діяльність»
3.	Є. Білозьоров (2015, с. 132)	Один із видів соціальної діяльності, що реалізується спеціально уповноваженими суб'єктами на професійній основі та здійснюється на підставі й відповідно до правових основ з метою створення належних умов для ефективної реалізації прав та свобод людини і громадянина, підтвердження або відновлення оскарженого чи порушеного права людини
4.	А. Бондаренко (2014, с. 282-284)	Комплексний напрям діяльності держави, що має своєю метою створення достатніх умов для поваги та розвитку прав людини у суспільстві через реалізацію конституційних принципів поділу влад і демократії, імплементацію міжнародних стандартів у сфері прав людини, активне сприяння ідеології егалітаризму та запровадження ефективної інституційної системи самозахисту прав людини
5.	В. Вишковська (2014, с. 141)	Діяльність суб'єктів права щодо усунення перешкод у здійсненні суб'єктивних прав і охоронюваних законом інтересів, а також діяльність щодо відновлення порушеного права шляхом застосування у необхідних випадках державних примусових заходів
6.	О. Захарова, В. Карабань, В. Ковальський (2004, с. 23)	Діяльність, що полягає у наданні правової допомоги кожному громадянину, а також юридичним особам, іноземцям і особам без громадянства в суперечливих питаннях, що стосуються охорони права, зловживання правом, захисту фізичної особи від обвинувачення та державного гарантування охорони прав громадян правозахисними органами
7.	П. Корнієнко (2018)	Цілеспрямовану та структуровану правову діяльність органів державної влади й органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, а також інститутів громадянського суспільства та бізнесу щодо захисту та поновлення утверджених і гарантованих Конституцією України прав і свобод людини
8.	Н. Рибалка (2016, с. 144)	Нормативно регламентована система юридично значущих дій, послідовно здійснюваних спеціально уповноваженими на те суб'єктами у встановлений законами порядок, спосіб та формою, спрямованих на недопущення порушення прав і свобод громадян та інтересів держави, вжиття правових заходів щодо їх поновлення в разі порушення, притягнення винних до встановленої законом відповідальності
9.	Г. Тимченко (2002)	Діяльність, здійснювану компетентними, правомочними суб'єктами, які в рамках правозахисного провадження за допомогою застосування організаційно-правозахисних та інших регулятивно-правозахисних засобів, учиняють юридично результативний вплив на суспільні відносини, що виникають з факту реалізації права людини на захист

Діяльність правозахисників першочергово пов'язують із громадськими правозахисними організаціями, метою яких є дієвий та ефективний захист прав і свобод. Така діяльність, зокрема, може бути реалізована і через низку правих просвітницьких заходів (семінарів, тренінгів, конференцій тощо), в межах яких проводяться дискусії щодо забезпечення прав і свобод людини, розповсюджується актуальна інформація тощо. В Україні Форум правозахисних громадських організацій вперше було проведено в 2004 році.

Отже, в межах нашого дослідження **правозахисником** вважаємо особу, яка індивідуально чи разом з іншими особами провадить діяльність з метою сприяння або захисту прав людини.

Правозахисниками в такому трактуванні є журналісти, екологи, фахівці з охорони праці та промислової безпеки, профспілкові діячі або приватними особами. Захист прав здійснюється, як в межах професійної діяльності, так і відстоювання власних прав та свобод. Причому, для того, щоб

бути правознавцем, обов'язково мати юридичну освіту. Базою для провадження правознавчої діяльності вважаємо формування **професійної компетентності правознавця**. Проаналізуємо зміст цього поняття та його складових.

Професійна компетентність правознавця

Щодо питання визначення змісту поняття «професійна компетентність правознавця», то воно є ще більш дискусійним, у зв'язку із невизначеністю базового поняття «правознавець». Аналіз наукових публікацій засвідчив, що значну увагу науковці приділяють аналізу особливостей формування професійної компетентності юристів та правників (таблиця 2).

Як бачимо, не існує єдиного підходу як до трактування змісту професійної компетентності юристів, так і до визначення її структури. А проблема змісту професійної компетентності правознавця не висвітлена в науковій літературі, що додатково підтверджує актуальність започаткованого дослідження. Зважаючи на особливості правознавчої діяльності, наведені вище, трактуємо професійна компетентність правознавців як комплексну характеристику фахівця, яка проявляється у здатності ефективно провадити професійну діяльність в певній галузі та включає знання, уміння, навички, здібності, досвід, мотивацію і особистісні властивості, які дозволяють здійснювати правознавчу діяльність.

Відтак, зважаючи на специфічні характеристики професійної компетентності правознавців, вважаємо, що варто визначати як змістову її частину (знання, уміння та навички в галузі та сфері права), особистісні властивості фахівця та формування відповідного рівня мотивації до здійснення правознавчої роботи. Аналіз наукових досліджень з окресленої проблеми дає підстави констатувати, що формування професійної компетентності правознавців має відбуватися шляхом:

- набуття відповідного рівня правових знань, які дозволять фахівцю орієнтуватися у правовому полі відповідної галузі;
- формування практичних умінь щодо вирішення правових питань в сфері своєї діяльності;
- формування розуміння відповідальності за прийняті рішення;
- формування мотивації не лише до провадження правознавчої діяльності, але і до неперервної самоосвіти.

В такому контексті розглядаємо професійну підготовку майбутніх правознавців як цілісний освітній процес, спрямований на формування професійної компетентності правознавців, зокрема шляхом набуття студентами відповідних знань та досвіду правознавчої діяльності.

Одним із шляхів вдосконалення професійної підготовки майбутніх правознавців з метою формування відповідної компетентності було визначено використання комплексу взаємопов'язаних освітніх технологій, що враховують специфіку освітнього процесу та дозволяють створити креативний простір професійної самореалізації майбутнього фахівця. Серед таких технологій перспективним видається використання засобів дистанційного навчання.

Більш того, інформатизація вважається одним із провідних напрямків розвитку вищої освіти не лише в Україні, але і у всьому світі. Під інформатизацією освіти розуміють розробку та впровадження комплексу інноваційних педагогічних перетворень, пов'язаних із насиченням освітніх систем інформаційними засобами і технологіями. Такі зміни пояснюються такими причинами:

- потребою в розробці та реалізації нових траєкторій навчання, які відповідають запитам і індивідуальним особливостям студентів та фахівців;
- появою нових можливостей у зв'язку із розвитком інформаційних технологій, що створюють нові можливості, зокрема шляхом інтелектуалізації автоматизованих систем;
- впровадженням карантинних заходів у зв'язку із поширенням пандемії.

Модель професійної підготовки майбутніх правознавців у закладах вищої освіти засобами дистанційного навчання

Погоджуємося із думкою С. Вітвицької, що процеси модернізації, які спостерігаються в системі вищої освіти, потребують не лише наукового осмислення, системного дослідження, але і перспективного моделювання освітнього процесу (Вітвицька, 2019, с. 17). Реалізації певних освітніх інновацій має передувати моделювання цього процесу та розробка етапів впровадження створеної моделі.

Серед науковців немає однозначного відношення до методу моделювання в професійній освіті, однак беззаперечною перевагою є те, що саме моделювання надає можливість для синтезу та узагальнення наявних знань про досліджуваний об'єкт і можливість проаналізувати його найбільш важливі властивості. Як доречно зазначає Л. Онишук, «системний підхід до вивчення педагогічних явищ і процесів передбачає мислення моделями і характеризується мисленням про моделі. Модель – це образ системи, який уточнює її структуру» (Онишук, 2005).

Аналіз поняття «професійна компетентність правозахисника»

<i>№</i>	<i>Автор</i>	<i>Зміст поняття</i>	<i>Структура</i>
1.	І. Івашкевич (2017)	особистісне новоутворення особистості студента, що структурно складається з компонентів, як, у свою чергу, вміщують складники, що у своїй сукупності визначають певну психологічну категорію, яка так чи інакше детермінує становлення професійної компетентності майбутнього юриста	мотиваційно-цільовий, когнітивний, соціальний, аксіологічний та аутопсихологічний компоненти
2.	О. Черновський (2017, с. 39)	інтегративне особистісне утворення теоретичних знань, практичних умінь, професійно значущих якостей, досвіду, що забезпечує ефективне виконання завдань юридичної діяльності та є основним критерієм професійного розвитку особистості	психологічні характеристики, що є складовою частиною придатності до професії; психологічні характеристики, пов'язані зі ставленням до діяльності та її виконання; психологічні характеристики, пов'язані зі ставленням до себе
3.	А. Мудрик, О. Кихтюк (2020, с. 93)	інтегральна сукупність певних психологічних властивостей та рис, які є необхідними для ефективного виконання професійної діяльності	ключові компетентності: загальнокультурна, особистісно-мотиваційна, практично-діяльнісна, спеціальна, професійно-правова, персональна (особистісна), комунікативна, психологічна, соціально-психологічна, соціально-перцептивна й аутокомпетентність
4.	К. Радченко (2018, с. 195-196)	цілісне, складне особистісне утворення, інтегративну якість особистості, яка поєднує володіння майбутнім фахівцем системою знань, умінь та навичок із військово-юридичного спрямування, сформованість професійно важливих якостей особистості юриста, що забезпечить ефективне виконання професійних функцій із метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави	знаннєво-термінологічна (загально-професійна), професійно-особистісна (особистісно-професійно важливі якості, комунікативна та мотиваційна компетенції) та професійно-операційна компетенція (спеціальні та фахові компетенції)
5.	І. Зошій (2018, с. 57)	динамічне, інтегративне особистісне новоутворення, яке функціонує як сформована готовність успішно здійснювати професійну юридичну діяльність на основі отриманих фахових знань та вмінь, практичних навичок, професійного юридичного світогляду, етико-деонтологічних цінностей, особистісних та професійно-важливих якостей, і забезпечує можливість регулювання подальшого розвитку тих чи інших професійно-релевантних складових особистості	предметно-змістовий, мотиваційно-ціннісний, етико-деонтологічний, рефлексивно-оцінний, комунікативно-регулятивний структурні компоненти

Відтак, моделювання педагогічного явища варто розглядати як один із етапів наукового дослідження та, узагальнюючи його функції, використовувати його як:

- засіб відображення й перетворення об'єкта, що не існує в реальності;
- дослідницьку мету при плануванні інноваційних педагогічних перетворень;
- засіб імітації реальних процесів розвитку процесу професійної підготовки, порівняння й оцінювання можливих його варіантів тощо.

Основні принципи побудови педагогічних моделей відображено в дослідженнях А. Савельєва (2005). Були також проаналізовані структурно-функціональні моделі формування професійної компетентності для фахівців гуманітарного спрямування, зокрема розроблені М. Мругою (27) та С. Пугачем (2019).

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Відтак, побудова моделі професійної підготовки майбутніх правознавців у закладах вищої освіти дозволить визначити умови розвитку їхньої професійної компетентності та підвищити ефективність освітнього процесу. Тому в межах нашого дослідження модель професійної підготовки майбутніх правознавців у закладах вищої освіти – це спосіб формалізації досліджуваного педагогічного явища, за допомогою якого відстежуються основні його риси та властивості. Тобто модель – це ідеальне уявлення про процес професійної підготовки майбутніх правознавців у закладах вищої освіти, що відображає логіку наукового пошуку і є засобом розв'язання започаткованого наукового дослідження.

Отже, метою створення моделі професійної підготовки майбутніх правознавців у закладах вищої освіти є виконання окреслених завдань: визначення умов та особливостей професійної підготовки правознавців; вдосконалення методів за засобів професійної підготовки, з метою формування професійної компетентності правознавців; визначення умов та критеріїв контролю за ефективністю процесу професійної підготовки правознавців; визначення критеріїв, рівнів, видів і способів контролю розвитку професійної компетентності майбутніх правознавців.

Враховуючи багатоаспектність і складність теми дослідження, потрібно продовжити подальші теоретичні розробки та практичну апробацію розробленої моделі професійної підготовки майбутніх правознавців у закладах вищої освіти засобами дистанційного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Аракелян, М. Р. (2018). *Правозахисна діяльність адвокатури: теоретико-правовий ракурс*: монографія. 386 с.
- Балінська, Є. В. (2012). *Адвокатура*: монографія. Харків: Олді-Плюс.
- Білозьоров, Є. В., & Кривицький, Ю. В. (2015). Дискреційні повноваження судових органів як суб'єктів здійснення правозахисної діяльності в Україні. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*, 30, 126–134.
- Бондаренко, А. (2014). *Форми реалізації правозахисної функції сучасної держави: до постановки проблеми*. *Юридичний вісник*, 6, 282–288.
- Будас, А. (2012). *Методика навчання правознавства студентів економічної спеціальності*. (автореф. дис. канд. пед. наук). Інститут педагогіки НАПН України, Київ.
- Верлан-Кульшенко, О. (2013). *Правова компетенція як вагомий чинник діяльності медичного працівника*. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*, 21(II), 1, 20–23.
- Вітвицька, С. С. (2019). *Моделювання як метод системного дослідження та проектування освітнього простору у вищому навчальному закладі. Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів*. Монографія. За ред. С. С. Вітвицької. Житомир: Вид. О. О. Євенок.
- Вишковська, В. І. (2014). *Форми здійснення правозахисної діяльності в Україні*. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*, 25, 136–142.
- Захарова, О. С., Карабань, В. Я., & Ковальський, В. С. (2004). *Суд, правоохоронні та правозахисні органи України*. Київ: Юрінком Інтер.
- Зошій, І. В. (2018). *Психолого-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх юристів* (дис. канд. псих. наук). Національний університет «Острозька академія», Острог.
- Івашкевич, І. (2017). *Психологічні чинники становлення професійної компетентності майбутніх юристів* (дис. канд. псих. наук). Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне.
- Карпенко, О. Г. (2008). *Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти* (дис. д-ра пед. наук). Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ.

- Керівні принципи щодо захисту правозахисників БДПЛ ОБСЄ. URL: <https://www.osce.org/uk/odhr/150476?download=true>.
- Кічук, Я. В. (2010). *Теоретичні і методичні засади формування правової компетентності майбутнього соціального педагога в умовах університетської педагогічної освіти* (автореф. дис. д-ра пед. наук). Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Одеса.
- Кічук, Я. (2010). Правова компетенція – інваріантна суб'єктна характеристика сучасної студентської молоді. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку*, 3. URL: http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n3_2010_st_13/.
- Коваленко, Д. (2013). Професійно-правова компетентність інженера-педагога як мета професійно-правової підготовки майбутнього фахівця. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 33, 194–202.
- Коваленко, Д. В. (2015). Професійно-правова компетентність майбутнього інженера-педагога як результат професійно-правової підготовки фахівця. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*, 1, 69-74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ped_2015_1_14.
- Ковчина, І. М. (2008). *Теорія та практика підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціально-правової діяльності* (автореф. дис. д-ра пед. наук). Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ.
- Корнієнко, П. С. (2018) Основи правозахисної діяльності в Україні як об'єкт конституційно-правових досліджень. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*, 2 (82), 29–37.
- Крижанівський, А. (2001). Компетентна правова свідомість: до постановки проблеми. *Актуальні проблеми держави і права: збірник наук. праць ОНЮА*, 11, 34–39.
- Кремень, В. Г. (Ред.). (2008). *Енциклопедія освіти*. Київ: Юрінком Інтер. 1040 с.
- Мруга, М. (2007). *Структурно-функціональна модель професійної компетентності майбутнього лікаря як основа діагностування його фахових якостей*. (дис. канд. пед. наук). Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти АПН України, Київ.
- Мудрик, А., & Кихтюк, О. (2020). До питання професійної компетентності юриста. *Психологічні перспективи*, 35, 83–100.
- Онищук, Л. А. (2005). Проектна парадигма розвитку початкової і основної шкіл. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 22, 36-39.
- Пометун, О. І. (2004). *Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн*. Київ: К.І.С.
- Пугач, С. С. (2018). Методологічні підходи та принципи формування правової компетенції майбутніх економістів у процесі фахової підготовки. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки Національної академії Державної прикордонної служби України»*, 4(15), 355–370.
- Пугач, С. С. (2019). Модель розвитку правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування. *Педагогіка безпеки*, № 1, 43–53. <https://doi.org/10.31649/2524-1079-2019-4-1-043-053>.
- Радченко, К. (2018). *Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх військових юристів у процесі фахової підготовки* (дис. канд. пед. наук). Українська інженерно-педагогічна академія, Харків.
- Рибалка, Н. (2016). Правозахисна діяльність прокуратури України в період реформування. *Актуальні проблеми правознавства*, 2, 142–148.
- Рябовол, Л. (2013). *Правова предметна компетентність: поняття, структура, правові предметні компетенції*. URL: http://www.kspu.kr.ua/download/conf2013/section5/article_ryabovol.pdf.
- Савельєв, А. Я. (2005). *Модель формування фахівця з вищою освітою на сучасному етапі*. Київ: НІВВО.
- Савченко, О. П. (2010). Компетентнісний підхід у сучасній вищій школі. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку*, 3. URL: http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_emagazine_pedagogical_science_vypuski_n3_2010_st_16.
- Тимченко, Г. П. (2002). *Способи та процесуальні форми захисту цивільних прав* (автореф. дис. канд. юрид. наук). Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, Харків.
- Черновський, О. К. (2017). Професійна компетентність юриста. *Право і суспільство*, 6, 35-40.
- Cordis.europa.eu. URL: http://cordis.europa.eu/result/rcn/182126_en.html.

- Definition and Selection of Competencies: Theoretical and Conceptual Foundations (DeSeCo) Annual Report 2001/spring 2002. Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies. An Overarching Frame of Reference for an Assessment and Research. URL: <https://www.deseco.ch/bfs/deseco/en/index/01.parsys.70925.downloadList.59988.DownloadFile.tmp/2001annualreport.pdf>.
- Hoffman, T. (1999). The meanings of competency. *Journal of European Industrial Training*, Vol. 23, 6, 277.
- Model Law. ISHR – International Service for Human Rights. Now available in four languages. URL: <https://ishr.ch/latest-updates/model-law-now-available-four-languages/>.
- UN Declaration on Human Rights Defenders. URL: <https://www.ohchr.org/en/civic-space/declaration-human-rights-defenders>.

REFERENCES

- Arakelian, M. R. (2018). *Pravozakhysna diialnist advokatury: teoretyko-pravovyi rakurs* [Human rights activity of the bar: theoretical and legal perspective]: monohrafiia. 386 s. [in Ukrainian].
- Balinska, Ye. V. (2012). *Advokatura* [Advocacy]: monohrafiia. Kharkiv: Oldi-Plus. [in Ukrainian].
- Bilozorov, Ye. V., & Kryvytskyi, Yu. V. (2015). Dyskretsiini povnovazhennia sudovykh orhaniv yak subiektiv zdiisnennia pravozakhysnoi diialnosti v Ukraini [Discretionary powers of judicial bodies as subjects of human rights protection activities in Ukraine]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 18: Ekonomika i pravo*, 30, 126–134. [in Ukrainian].
- Bondarenko, A. (2014). Formy realizatsii pravozakhysnoi funktsii suchasnoi derzhavy: do postanovky problem [Forms of implementation of the human rights function of the modern state: before posing the problem]. *Yurydychnyi visnyk*, 6, 282–288. [in Ukrainian].
- Budas, A. (2012). *Metodyka navchannia pravoznavstva studentiv ekonomichnoi spetsialnosti* [Methodology of studying law for students majoring in economics]. (avtoref. dys. kand. ped. nauk). Instytut pedahohiky NAPN Ukrainy, Kyiv. [in Ukrainian].
- Chernovskiy, O. K. (2017). Profesiina kompetentnist yurysta [Professional competence of a lawyer]. *Pravo i suspilstvo*, 6, 35–40. [in Ukrainian].
- Cordis.europa.eu. URL: http://cordis.europa.eu/result/rcn/182126_en.html.
- Definition and Selection of Competencies: Theoretical and Conceptual Foundations (DeSeCo) Annual Report 2001/spring 2002. Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies. An Overarching Frame of Reference for an Assessment and Research. URL: <https://www.deseco.ch/bfs/deseco/en/index/01.parsys.70925.downloadList.59988.DownloadFile.tmp/2001annualreport.pdf>.
- Hoffman, T. (1999). The meanings of competency. *Journal of European Industrial Training*, Vol. 23, 6, 277.
- Ivashkevych, I. (2017). *Psykhologichni chynnyky stanovlennia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh yurystiv* [Psychological factors in the formation of professional competence of future lawyers] (dys. kand. psyk. nauk). Rivnenskyi derzhavnyi humanitarnyi universytet, Rivne. [in Ukrainian].
- Karpenko, O. H. (2008). *Profesiina pidhotovka maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv v umovakh universytetskoï osvity* [Professional training of future social workers in the conditions of university education] (dys. d-ra ped. nauk). Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova, Kyiv. [in Ukrainian].
- Kerivni pryntsyipy shchodo zakhystu pravozakhysnykiv BDIPL OBSIe [Guidelines for the protection of human rights defenders of the OSCE ODIHR]. URL: <https://www.osce.org/uk/odihhr/150476?download=true>.
- Kichuk, Ya. (2010). Pravova kompetentsiia – invariantna subiektna kharakterystyka suchasnoi studentskoï molodi [Legal competence is an invariant subject characteristic of modern student youth]. *Pedahohichna nauka: istoriia, teoriia, praktyka, tendentsii rozvytku*, 3. URL: http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n3_2010_st_13/. [in Ukrainian].
- Kichuk, Ya. V. (2010). *Teoretychni i metodychni zasady formuvannia pravovoi kompetentnosti maibutnoho sotsialnoho pedahoha v umovakh universytetskoï pedahohichnoi osvity* [Theoretical and methodological principles of the formation of legal competence of the future social pedagogue in the

- conditions of university pedagogical education] (avtoref. dys. d-ra ped. nauk). Pivdennoukrainskyi natsionalnyi pedahohichniyi universytet imeni K. D. Ushynskoho, Odesa. [in Ukrainian].
- Kovalenko, D. (2013). Profesiino-pravova kompetentnist inzhenera-pedahoha yak meta profesiino-pravovoi pidhotovky maibutnoho fakhivtsia [Professional and legal competence of an engineer-pedagogue as the goal of professional and legal training of a future specialist]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, 33, 194–202. [in Ukrainian].
- Kovalenko, D. V. (2015). Profesiino-pravova kompetentnist maibutnoho inzhenera-pedahoha yak rezultat profesiino-pravovoi pidhotovky fakhivtsia [Professional and legal competence of the future engineer-pedagogue as a result of professional and legal training of a specialist]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Pedahohika*, 1, 69-74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ped_2015_1_14. [in Ukrainian].
- Kovchyna, I. M. (2008). *Teoriia ta praktyka pidhotovky maibutnikh sotsialnykh pedahohiv do sotsialno-pravovoi diialnosti* [Theory and practice of training future social pedagogues for socio-legal activity] (avtoref. dys. d-ra ped. nauk). Natsionalnyi pedahohichniyi universytet imeni M. P. Drahomanova, Kyiv. [in Ukrainian].
- Korniienko, P. S. (2018) Osnovy pravozakhysnoi diialnosti v Ukraini yak ob'ekt konstytutsiino-pravovykh doslidzhen [Basics of human rights activity in Ukraine as an object of constitutional and legal research]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka*, 2 (82), 29–37. [in Ukrainian].
- Kremen, V. H. (Red.). (2008). *Entsyklopediia osvity* [Encyclopedia of education]. Kyiv: Yurinkom Inter. 1040 s. [in Ukrainian].
- Kryzhanivskiy, A. (2001). Kompetentna pravova svidomist: do postanovky problemy [Competent legal awareness: before the problem statement]. *Aktualni problemy derzhavy i prava: zbirnyk nauk. prats ONIuA*, 11, 34–39. [in Ukrainian].
- Model Law. ISHR – International Service for Human Rights. Now available in four languages. URL: <https://ishr.ch/latest-updates/model-law-now-available-four-languages/>.
- Mruha, M. (2007). *Strukturno-funktsionalna model profesiinoi kompetentnosti maibutnoho likaria yak osnova diahnostuvannia yoho fakhovykh yakostei* [The structural-functional model of the professional competence of the future doctor as a basis for diagnosing his professional qualities]. (dys. kand. ped. nauk). Tsentralnyi instytut pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity APN Ukrainy, Kyiv. [in Ukrainian].
- Mudryk, A., & Kykhtiuk, O. (2020). Do pytannia profesiinoi kompetentnosti yurysta [Regarding the professional competence of a lawyer]. *Psykhologichni perspektyvy*, 35, 83–100. [in Ukrainian].
- Onyshchuk, L. A. (2005). Proektna paradyhma rozvytku pochatkovoi i osnovnoi shkil [The project paradigm for the development of elementary and primary schools]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka*, 22, 36-39. [in Ukrainian].
- Pometun, O. I. (2004). *Teoriia ta praktyka poslidovnoi realizatsii kompetentnisnoho pidkhodu v dosvidi zarubizhnykh krain* [Theory and practice of consistent implementation of the competence approach in the experience of foreign countries]. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
- Puhach, S. C. (2018). Metodolohichni pidkhody ta pryntsypy formuvannia pravovoi kompetentsii maibutnikh ekonomistiv u protsesi fakhovoi pidhotovky [Methodological approaches and principles of formation of legal competence of future economists in the process of professional training]. *Zbirnyk naukovykh prats «Pedahohichni nauky Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy»*, 4(15), 355–370. [in Ukrainian].
- Puhach, S. C. (2019). Model rozvytku pravovoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv z obliku i opodatkovannia [Model of development of legal competence of future specialists in accounting and taxation]. *Pedahohika bezpeky*, № 1, 43–53. <https://doi.org/10.31649/2524-1079-2019-4-1-043-053>. [in Ukrainian].
- Radchenko, K. (2018). *Pedahohichni umovy formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh viiskovykh yurystiv u protsesi fakhovoi pidhotovky* [Pedagogical conditions for the formation of professional competence of future military lawyers in the process of professional training] (dys. kand. ped. nauk). Ukrainiska inzhenerno-pedahohichna akademiia, Kharkiv. [in Ukrainian].
- Riabovol, L. (2013). *Pravova predmetna kompetentnist: poniattia, struktura, pravovi predmetni kompetentsii* [Legal subject competence: concept, structure, legal subject competences]. URL: http://www.kspu.kr.ua/download/conf2013/section5/article_ryabovol.pdf. [in Ukrainian].
- Rybalka, N. (2016). Pravozakhysna diialnist prokuratury Ukrainy v period reformuvannia [Human rights activities of the Prosecutor's Office of Ukraine during the reform period]. *Aktualni problemy pravoznavstva*, 2, 142–148. [in Ukrainian].

- Saveliev, A. Ya. (2005). Model formuvannia fakhivtsia z vyshchoiu osvitoiu na suchasnomu etapi [The model of formation of a specialist with higher education at the current stage]. Kyiv: NIIVO. [in Ukrainian].
- Savchenko, O. P. (2010). Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni vyshchii shkoli [Competency approach in modern higher education]. *Pedahohichna nauka: istoriia, teoriia, praktyka, tendentsii rozvytku*, 3. http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_emagazine_pedagogical_science_vypuski_n3_2010_st_16. [in Ukrainian].
- Tymchenko, H. P. (2002). *Sposoby ta protsesualni formy zakhystu tsyvilnykh prav* [Ways and procedural forms of protection of civil rights] (avtoref. dys. kand. yuryd. nauk). Natsionalna yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho, Kharkiv. [in Ukrainian].
- UN Declaration on Human Rights Defenders. URL: <https://www.ohchr.org/en/civic-space/declaration-human-rights-defenders>.
- Verlan-Kulshenko, O. (2013). Pravova kompetentsiia yak vahomyi chynnyk diialnosti medychnoho pratsivnyka [Legal competence as a significant factor in the activity of a medical worker]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia Pravo*, 21(II), 1, 20–23. [in Ukrainian].
- Vitvytska, S. S. (2019). Modeliuvannia yak metod systemnoho doslidzhennia ta proektuvannia osvitnoho prostoru u vyshchomu navchalnomu zakladi [Modeling as a method of systematic research and design of educational space in a higher educational institution]. *Modeliuvannia profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv*. Monohrafiia. Za red. S. S. Vitvytskoi. Zhytomyr: Vyd. O. O. Yevenok. [in Ukrainian].
- Vyshkovska, V. I. (2014). Formy zdiisnennia pravozakhysnoi diialnosti v Ukraini [Forms of implementation of human rights activities in Ukraine]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriia 18: Ekonomika i pravo*, 25, 136–142. [in Ukrainian].
- Zakharova, O. S., Karaban, V. Ya., & Kovalskyi, V. S. (2004). Sud, pravookhoronni ta pravozakhysni orhany Ukrainy [Court, law enforcement and human rights bodies of Ukraine]. Kyiv: Yurinkom Inter. [in Ukrainian].
- Zoshii, I. V. (2018). *Psykhologo-pedahohichni umovy formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh yurystiv* [Psychological and pedagogical conditions for the formation of professional competence of future lawyers] (dys. kand. psyk. nauk). Natsionalnyi universytet «Ostrozka akademiia», Ostroh. [in Ukrainian].

Віталіна Пугач – к. пед. н., доцент, доцент кафедри правознавства і гуманітарних дисциплін, Вінницький навчально-науковий інститут економіки Західноукраїнського національного університету, Вінниця, e-mail: pugach.vitalina@gmail.com.

DEFINITIVE ANALYSIS OF KEY CONCEPTS OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE HUMAN RIGHTS DEFENDERS IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Vitalina Puhach – Candidate of Sc. (Pedagogical), Associated Professor, Associated Professor of the Chair Law and Humanities, Vinnytsia Educational and Scientific Institute of Economics, Western Ukrainian National University, Vinnitsa, e-mail: pugach.vitalina@gmail.com.

The article provides a definitive analysis of key concepts in the professional training of future human rights defenders in higher education institutions. The problem of training future specialists for various aspects of professional activity, in particular legal protection, attracts the attention of the domestic scientific community today. The result of this is the emergence of scientific works that present the results of the search for effective ways of forming the legal competence of future specialists in non-legal specialties, the development of the legal culture of young people, and the improvement of legal awareness of adults.

The purpose of the article is to analyze the terminological apparatus related to the formation of professional competence of future specialists in the field of law.

In the process of a comprehensive and thorough analysis of the problem of professional training of future human rights defenders in institutions of higher education, the following leading terms of the research problem were singled out: “competence”, “professional competence”, “legal competence”, “human rights defender”, “human rights protection activity”, “professional competence of a human rights defender”, “professional training of future human rights defenders” and “model of professional training of future human rights defenders in higher education institutions by means of distance learning”.

Therefore, building a model of professional training of future legal scholars in institutions of higher education will allow to determine the conditions for the development of their professional competence and increase the efficiency of the educational process. Therefore, within the scope of our research, the model of professional training of future legal scholars in institutions of higher education is a way of formalizing the studied pedagogical phenomenon, with the help of which its main features and properties are tracked.

Taking into account the multifaceted nature and complexity of the research topic, it is necessary to continue further theoretical development and practical testing of the developed model of professional training of future human rights defenders in higher education institutions by means of distance learning.

Key words: human rights defender, institution of higher education, professional competence, legal competence, professional competence of a human rights defender, model of professional training of future jurists.

Дата надходження статті до редакції: 24 вересня 2022 р.